

פרשיות משפטים ואם כסף

בסי' החינוך קודם מצוה מ"ב כי פרשת משפטים יש בה שש עשרה מצוות עשה ושמונה מצוות לא תעשה, ואח"כ קודם מצוה ס"ו כי פרשת אם כסף יש בה שבע מצוות עשה ועשרים מצוות לא תעשה, ומבואר שפרשת משפטים נחלקת לשתי פרשיות, חדא פרי משפטים ועוד פרשת אם כסף.

והנה יש למצוא נפ"מ לדינא בזה, דהנה ברמ"א סי' קל"ה ס"ב אם בטלו בשבת אחת קריאת התורה בצבור לשבת הבאה קורין אותה פרשה עם פרשה השייכת לאותה שבת, ובמג"א הביא משו"ת מהר"ם מינץ שאם בשבת שבטלו היה ב' פרשיות אין משלימין שלא מצינו קריאת ג' פרשיות, והשתא נפ"מ אם החסירו פ' משפטים שלפי מהר"ם מינץ הנ"ל א"א להשלים כיון שהם ב' פרשיות ואף שקורין אותם יחד הרי הם כב' פרשיות מחוברות שאין להם תשלומין.

ובמ"ב סי' קל"ה הביא את ד' מהר"ם מינץ הנ"ל והביא כמה אחרונים שחולקים וכו' שלעולם יש תשלומין, ועכ"פ למהר"ם מינץ יש נפ"מ כנ"ל.

והנה בשערי אפרים כי שכשיש ב' פרשיות מחוברות מחברים אותם ברביעי ואילו לפי מנהגינו פ' אם כסף היא בשלישי וא"כ משמע לכא' מנהגינו שאין אלו ב' פרשיות.

וברמ"א סי' תכ"ח ס"ז כי שבכל מקום שיש ב' פרשיות מחוברות מפטירין באחרונה מלבד אחרי מות וקדושים שמפטירים בקדושים ובמ"ב הביא שגם בזה מפטירין באחרי מות, והנה הפטרת פ' משפטים היא עניני עבד עברי וזה שייך לתחילת פ' משפטים, ואם הם ב' פרשיות היה צריך להפטיר בדבר ששייך לפסוקים שמאם כסף תלוה ואילך, ומזה ג"כ יש להוכיח דקימ"ל שהיא פרשה אחת.

והנה העירוני דהנה בסוף הפטרת משפטים כדי לסיים בדבר טוב קורין ב' פסוקים מפרק קודם והם אם לא בריתי יומם ולילה כו', וע' בשבת קל"ז ב' כשמלים גרים מזכירים פסוק זה בברכה ע"ש, והרי בסוף פ' משפטים הוזכר שנכנסו ישראל בברית וא"כ אפשר שפסוקים אלו שייכים לחלק השני של הפרשה.

והנה ב' תשא (ל"ב) כתיב ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת, (ל"ג) ויאמר ד' מי אשר חטא לי אמחננו מספרי, ובדעת זקנים מבעלי התו' יומ"מ הוא נמחק מכל פרשת ואתה תצוה שאין משה נזכר בה לפי שקלת חכם אפי' על תנאי היא באה"י,

והנה ב' משפטים בחלקה הראשון עד אם כסף ג"כ לא הוזכר משה, וא"כ למה נקטו רק פ' תצוה, ולכא' משמע דס"ל שהכל פרשה אחת ודלא כחינוך.

והנה במגילה ל"א א' תנן אין מפסיקין בקלות אלא אחד קורא את כולו, ואי' בגמ' בעמ' ב' ריש לקיש אמר לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות אלא היכי עביד תנא כשהוא מתחיל מתחיל בפסוק לפניהם וכשהוא מסיים מסיים בפסוק שלאחריהן. והנה בפסוק שקודם אם כסף תלוה כתיב וחרה אפי' והרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתומים, ולכא' צ"ע שהרי אין מפסיקין בקלות.

והי' נ' דהנה בט"ז סי' קל"ט ס"ק ג' וסי' תכ"ח ס"ק ה' תמה שהרי בזמן המשנה היה רק הראשון מברך לפניה והאחרון לאחריה, ואילו ברכות וקלות אינם לא בראשון ולא באחרון אלא באמצע, ורבו התו' ע"ז, וע' בירושלמי פ' בניה עיר שגם בזמן שהיו מברכים רק הראשון והאחרון מ"מ היו מקומות בתורה שהיו מברכים עליהם בפני"ע כגון הקלות ושירת הים ושירת הבאר ועשרת הדברות, וכן הביא בתו' רעק"א על המשניות בשם הלח"מ שבו מתורץ קו"ה הנ"ל, וכן בשפ"א הביא כן ממעשה רחמ.

ועכ"פ מבואר שרק כשמברכים נאמר ד"ז שאין מפסיקין בקלות דהנה בכל שבת קורין

ז' קרואים ואח"כ המפטיר חוזר וקורא מקצת פסוקים שקראם השביעי, אבל בד' פרשיות ובר"ח ומועדים מנהגינו שהמפטיר קורא מה שלא קראו אותם קודם לכן, ובאמת שבתו' מגילה כ"ג א' מבואר שהיו ב' מנהגים, שמנהג רש"י ורבותיו ור"ת שבוה קוראים שבעה קרואים בפרשת השבוע ואומרים קדיש ואח"כ קורים בס"ת השני את קריאת ר"ח או ד' פרשיות, ונמצא שבוה קוראים למפטיר קריאה חדשה, אבל בתו' הביא שר' אליהו הנהיג את בני עירו שאפי' כשמוציאין שני ספרי תורות או שלשה נוהג מנהג זה שיקראו הראשונים הכל והמפטיר חוזר וקורא ממה שקראו הראשונים וכן הנהיג רבינו משלם וכן נוהגין עכשיו בכל צרפת ושנינו את מנהג רש"י ורבותיו ור"ת, ונמצא שלפי ד' ר' אליהו ור' משולם קורים בספר תורה הראשון ו' קרואים ובס"ת השני קורים לשביעי ואחריו חוזר המפטיר וקורא שנית, וכן הביא הרא"ש והמאירי את ב' מנהגים אלו.

מעתה י"ל שבזמן שפ' שקלים היא באותה שבת שקורים משפטים הרי לפי מנהג ר' אליהו ור' משולם י"ל שפ' שקלים היו קורים לשביעי א"כ היו מברכים רק אחריה ולא אחר סוף פ' משפטים ובשבת שאין קורים בה פ' שקלים אה"נ שהיו מחברים עם פ' אם כסף ובוה"ז של א' מברך ג"כ מחברים אותה עם פ' אם כסף.

אלא שהרי ביומא דף ע' ע"א מבואר שכשקורא בס"ת שני צריך לחזור ולברך, אלא שאפשר שלא היו מוציאין ס"ת אחר לשקלים ואף שאין גוללץ ס"ת בציבור כמבואר בסי' קמ"ד ס"ו אבל ממשפטים עד כי תשא שא"צ לגלול הרבה אפשר שהיו גוללץ וי"ל.

והנה נמצא להנ"ל דמכח"ל שהיו קורים משפטים עד אם כסף רק בזמן שהיו מברכים רק תחילה וסוף וכשהיה בזמן פרשת שקלים, אך במגילה דף ל' איכא למ"ד שבד' פרשיות לא היו קורין כלל פרשת השבוע אלא קורא ז' קרואים באותה פרשה מד' פרשיות וא"כ פ' משפטים אינה מחוברת לפ' שקלים ולא איש תי' זה.

שוב שמעתי שבמקומות שהיו נוהגין כב' פרשיות היו קורין בשבת הראשונה עד ושמעתי כי חנון אני ושבת אח"כ היו חוזרין מאם כסף תלוה את עמי.

דג שהמית אדם ולענין שביבת בהמתו

הנה מצינו בפרשה שור שהרג את הנפש נסקל, ובעדיות פרק ו' מ"א והובא בברכות כ"ז א' תנן שתרנגול שהרג את הנפש נסקל, ויש לדון בדג שהמית את הנפש [כרי"ש] אם ג"כ דינו בסקילה.

וכן יש לדון לענין שביבת בהמתו אם דגים בכלל, ובזה מצינו בב"ק דף נ"ה א' תוד"ה המנהיג שדגים בכלל שביבת בהמתו לשבת, והרי רש"י בברכות כ"ז כ' דמה שתרנגול שהרג נסקל, הוא משום דילפי שור שור משבת, וע"ש בש"מ, וא"כ הואיל ולפי תו' יש שביבת בהמתו גם בדגים א"כ הי"נ דג שהמית נסקל, ובאמת כבר העירו שבגמ' ב"ק נ"ד מצינו גז"ש שור שור משבת לגבי דינים אחרים ולא מצינו כן לגבי שור הנסקל, אבל בילקוט שמעוני פ' משפטים הביא זאת גם לגבי שור הנסקל.

וע' בשיח השדה למס' שבת דף קנ"ג שהראשונים נחלקו אם איסור שביבת בהמתו היינו רק שלא תשא משאות ברה"ר או גם ברה"י, והרי דגים בים הם בכרמלית ואין שם איסור הוצאה מה"ת ומוכח שגם כשאינו ברה"ר יש איסור ע"ש.

והנה בפסחים כ"ד ב' למדו בגמ' איסור הנאה בבשר בחלב מערלה, והק' בגמ' (כה) מה לערלה שכן לא היתה לה שעת הכושר, ואמרו בגמ' חמץ בפסח יוכיח שהיה לו שעת הכושר ואסור בהנאה,

ואמרו בגמ' מה לחמץ שכן כרת, והק' תוד"ה מה נימא שור הנסקל יוכיח שאין בו כרת ואסור בהנאה, ותו' דשור הנסקל לא היתה לו שעת הכושר, שהרי מחיים לא היה ראוי, (ווי"ל דנהי דלא היה ראוי לאכילה אבל היה ראוי להנאה). ובשו"ת אהל משה ח"ב סי' ק"מ הק' נילף מדג שהמית שכיון שא"צ שחיטה הרי היתה לו שעת הכושר, וכו' שמוכח שדג שהמית אינו בסקילה ואינו נאסר בהנאה, והואיל ושור הנסקל ילפי' שור שור משבת הרי שגם בשבת אין שביבת בהמתו בדגים.

ובב"ק מ"א א' למדו בגמ' איסור הנאה בשור הנסקל מדכתיב סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו והרי כיון שנסקל הוא נבילה ואסור באכילה ולמאי איצטריך לא יאכל אלא ילפי' איסור הנאה, ובס' שיח השדה להגר"ק על שבת קנ"ג הק' דאפשר דנפ"מ לדגים שאין צריכים שחיטה, ומזה מוכח שדגים אינם בכלל שור הנסקל, ועל ראי' זו י"ל שהרי הפסוק קאי בשור ולא בדג, אבל מהתו' בפסחים שפיר יש להוכיח דמ"מ אם איתא שדג נאסר בהנאה נילף מנייה ומזה מוכח שדג אינו נאסר.

[ואגב העירני הר"י קוגלמן לדון בהך דינא שאסור לאכול לפני שנתן לבהמתו כדילפי' מונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת, ומח"ט אם בירך המוציא ונזכר שלא נתן לבהמתו ואמר גביל לתורי אינו הפסק. וע' מג"א סי' רע"א ס"ק ה' משום ש איסור לאכול לפני בהמתו הואמה"ת. ושמעתי מאמאמור"ר נ"ע שהחזו"א צ"ל הקפיד כן בעופות שאסור לאכול קודם שנתן להם לאכול, ואיך הדין בדגים אם יש איסור לאכול לפני הדגים].

ובעיקר ד' התו' הנ"ל פסחים הק' בצל"ח שהרי משכח"ל בבן פקועה שא"צ שחיטה וא"כ היתה לו שעת הכושר, ותו' בצל"ח שהרי בסנהדרין ס"ג א' שאוכל במבהמה שנשחטה ועדיין מפרכסת עובר בלא תאכלו על הדם, והי"נ בן פקועה כל זמן שחי' אי אפשר לאכול משום לא תאכלו על הדם. (וזה תלי' אם לאכול מפרכסת הוא מה"ת, ע' רמב"ם פ"א משחיטה ה"ב שהוא איסור תורה לוקים משום לאו שבכללות ובד' רש"י דף קכ"א מבואר שאינו מה"ת). וכ"כ בפרשת דרכים דרוש א' ד"ה וראיתי שכן פקועה אסור לאכול בחיותו משום לא תאכלו על הדם.

ובבכורות ו' ב' וחלב בהמה טהורה מנול דשרי אילימא מדאמר רחמנא בשר בחלב הא לחודיה שרי כו', ובנוב"י תנינא ס"י ל"ו הק' דאי קס"ד לאסור חלב משום אבר מן החי א"כ אין ראי' מהא דאסור בשר בחלב, די"ל דאיירי בחלב של בן פקועה שאין בו משום אמה"ת וע"ז חידשה תורה שאסור משום בשר בחלב, וע' בחי' הגרע"א על שו"ע סי' פ"ז שהוכיח מכח קו' זו דחלב של בן פקועה אין בו אסור בב"ח, דהוי כמו חלב שחוטא ע"ש, וע' בנוב"י כי שא"ל לומר כן שהרי המיעוט בשחוטא הוא מי שאין ראוי להיות אם אך בן פקועה הרי ראוי להיות אם.

ולכא' ק' להנוב"י לשי' בצל"ח שכן פקועה יש בו איסור לא תאכלו על הדם א"כ אכתי איך אפשר לאכול חלב של בן פקועה ונימא שהוא יוצא מן האסור וע"כ שחלב מותר.

אך באמת דל"ק דלא תאכלו על הדם אינו איסור חפצא, והרי מהך קרא דלא תאכלו על הדם שלמדו ממנו איסור לאכול מפרכסת קודם שצא נפשה ילפי' גם אזהרה לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כלום כל אותו היום וכן אזהרה לבן סורר ומורה ע"ש והרי כל אזהרות אלו הם איסור גברא והי"נ מפרכסת, וע"כ ל"ש בזה איסור יוצא מן האסור שהרי הדבר עצמו אינו אסור.

ולפי"ז יש לדון על תי' הנוב"י דבן פקועה לא חשיב שעת הכושר משום איסור לא תאכלו על הדם שהרי נתבאר שאינו איסור בדבר עצמו רק איסור על הגברא.

והנה בגמ' ב"ק הנ"ל לא יאכל את בשרו הרי הוא נבלה הק' התו' דנפ"מ לבן פקועה, וע' בש"מ בשם ר' ישעיה שכן פקועה צריך נחירה, ולפי"ז מיושב גם ד' התו' בפסחים דא"כ כ"ז שלא נחרחו בסימנים לא היתה לו שעת הכושר.

צבא הלוי

פרט ועוללות מתורת רבנו צבי אליהו הלוי שמינברג שלי"מ

איסור

ורק שאין

אם לש"ץ מותר למצוץ סוכריה נגד צרידות בעת חזרת הש"ץ

א. מעשה בשליח ציבור של תפלת מוסף של שמיני עצרת שהיתה לו צרידות, (והמנהג שם היה לומר תפלת גשם תוך חזרת הש"ץ), ויש סוכריות שמקילות על הצרידות, ושאל אם יוכל לבדך ברכת שהכל על סוכריה קודם שיתחיל חזרת הש"ץ ויחזיקנה בפיו בעת חזרת הש"ץ שעיי"כ יקל מצרידותו, (ואיירי שכבר עשה קידוש).

והנה בדף נ' ע"ב א"ר יהודה שכח והכניס אוכלין לתוך פיו בלא ברכה מסלקן לצד' א' ומברך תניא חזא בולען ותניא אידך פולטן ותניא אידך מסלקן, ל"ק הא דת יא בולען במשקין והא דתניא פולטן במידי דלא ממאסי והא דתניא דממאסי, (נ"א א') במידי דלא ממאסי נמי לסלקינהו לצד אחד וליברך תרגמא רב יצחק קסקסאה קמיה דר' יוסי בר אבין משמיה דר' יוחנן משום שנאמר ימלא פי תהלתך, ומבואר שצריך שלא יהיו אוכלין בפיו בעת הברכה משום ימלא פי תהלתך, וכן הוא בשו"ע סי' קע"ב ב', וא"כ לכא' אסור להחזיק בפיו סוכריה בעת חזרת הש"ץ,

ואף שאם הוא דבר שנמאס מסלקן לצד אחר ומברך, ומבואר שיש אופנים שמותר, אלא ששם הוא כדי שלא יעבור על איסור שלא ליהנות מן העולם בלא ברכה כמבואר שם בס' המכתם. אבל יש לדון שאם הוא לצורך הברכה מותר, ואפשר דכיון שהדבר מסייע לברכה אין זו סתירה לימלא פי תהלתך, דאדרבה כיון דמה שמכניס לתוך פיו מסייע לברכה הרי שגם זה חלק מימלא פי תהלתך.

ב. ובירושלמי שקלים פ"ג ה"ב גבי מי שתורם תרומת הלשכה, א"י מדברים היו עמו משעה שהוא נכנס עד שעה שהוא יוצא, והיינו מפני החשד שמא יגנוב, וא"י בירושלמי וימלא פומיה מוי א"ר תנחומא מפני הברכה, ובפ"י ריב"ב כ' ו' פריך בירושלמי וימלא פומיה מוי פ"י שלא יוכל להניח כסף בפיו א"ר תנחומא מפני הברכה שצריך לברך בשעה שמפריש תרומה בקופות להפריש תרומה ואם היה בפיו מוי לא היה יכול לברך משום שנאמר ימלא פי תהלתך, (ובפ"י תלמיד רשב"ש פ"י הירושלמי באופן אחר).

ולכא' אין מובן כ"י מה צריך בזה לקרר דימלא פי תהלתך, שהרי ק"ו הירושלמי שימלא פיו מים באופן שאין יכול להניח שקלים בפיו, ובאופן זה אין יכול במציאות לברך. ועכ"פ מבואר בד' ריב"ב שהחזרון הוא משום ימלא פי תהלתך, ולכא' משמע שאין להניח דבר בפיו אף כשיש בזה צורך לברכה, שהרי אם יש חשד אין יכול לתרום ומתוך כך לא יברך. ומיהו יש לדחות שאין זה לצורך, כיון שיש אפשרות אחרת להסיר החשד שידברו עמו, ועוד יש לדחות שאין זה צורך הברכה עצמה אלא צורך שלא יהא חשד, ואף שאם יש חשד לא יתרום ומתוך כך לא יברך, אבל אין זה צורך הברכה עצמה.

נאוגב יש להעיר שברמב"ם פ"ב מריצח ושמירת נפש כ' אסור לאדם ליתן מעות או דינרים לתוך פיו שמא יש עליהן רוק יבש של מוכי שחין או מצורעין או זיעה שכל זיעת האדם סם המות חוץ מזיעת הפנים עכ"ל, ומקורו מירושלמי תרומות פרק ח' וא"כ למה יש לחוש שמכניס מטבעות לתוך פיו, ואם אינו יודע שזה סכנה וידיעהו שזה סכנה].

ג. והנה ברמב"ם פ"ז מה' ביאת מקדש ה"י המזוהם וכן שהוא מזוהם בזיעתו רוחץ וטף כל גופו בבושם ועובד היה ריח פיו רע נותן בפיו פלפל או זנגביל וכיוצא בהן ועובד, ואם עבד בזיהום זיעתו או בזיהום פיו הרי זה חילל עבודתו כשאר אלו הבעלי מומין כולם, ומקורו בכתובות ע"ה א' התם גבי כהנים אפשר לעברה בקיוהא דחמרא ומריח הפה נמי אפשר דנקט פלפלא בפייהו ועבד עבודה.

והנה מבואר ברמב"ן בהשגות לספהמ"צ שורש י"ב שכל עבודות כגון יציקות ובלילות פתיתות ומליקות וכוותייהו הכהן העושה אחת מאלה עושה מצוה ומברך עליה והוא במל"מ ריש הל' מעשה הקרבנות וכו' שם ד' הרמב"ם כן, והביא שם מלב שמח שלהרמב"ם אינו מברך אלא על העבודה הגדולה לבדה ושאר העבודות נפטרות ממנה אלא צריך לברך על כל עבודה ועבודה, וע' בשו"ת בנין שלמה סי' כ'.

ולפ"ז יש לדון שהואילא ומבואר בברכות נ"א א' שלא יהיו אוכלין בפיו בעת הברכה משום ימלא פי תהלתך, א"כ איך יכול לברך כשיש לו פלפלין בפיו, ולכא' יש להוכיח מזה שלצורך הברכה מותר להניח אלא אם לא יחיה לו פלפלין לא יוכל לעבוד ולא יוכל לברך. (ומזה יש להוכיח דאף שהפלפלין אינם צורך הברכה עצמה אלא צורך העבודה ורק שמתוך כך שיכול לעבוד יכול לברך וג"ז מותר, ולא כמו שכי' לעיל גבי הרא"י מהירושלמי שקלים).

ואמנם אין זו הוכחה גמורה, כיון שהש"ץ יכול גם בלא"ה לברך ורק שרוצה שיהא קולו ערב.

וה"י אפשר לדחות עוד שכן שיש לו פלפלין בתוך פיו לא יברך בעצמו אלא אחר יברך ויוציאו, וא"כ אין מכאן רא"י.

ד. והנה יש לדון בכתב גדול שיש לו ריח רע בפיו מה יעשה ביום הכפורים אם מותר להניח פלפלין בפיו, והרי אסור להניח דבר איסור בפיו אפי' אינו אוכל כמבואר בט"ז יו"ד ריש סי' צ"ח. וביומא פ"א ב' אמר רבא כס פלפלי ביומא דכפורי פטור כס זנגבילא ביומא דכפורי פטור, וברמב"ם פ"ב משביתת עשור ה"ה מבואר שאכל אוכלין שאין ראויין מכין אותו מכת מרדות, ומבואר דמ"מ יש איסור ובטור סי' תרי"ב כ' בשם ראב"י"ה שאין גם איסור דרבנן, ובפ"י יו"ד סי' צ"ח ס"ק א' כ' הביא משו"ת צמח צדק סי' מ"ז שדבר שאיסורו דרבנן אין בו איסור בטעימה, אלא שהביא מנו"ב שאוסר טעימה באיסור דרבנן, ונמצא להטור בשם ראב"י"ה שאין כלל איסור יהא מותר, ולהרמב"ם שיש איסור יהא תלי' במחלוקת שהביא בפ"י הנ"ל. והנה עבודת יוה"כ כשרה רק בב"י אלא איתא שיש יכול לברך כשיש לו פלפלין בתוך פיו הרי אחר אין יכול להוציאו כיון שאחר חשיב כאינו מחויב בדבר, וגם עבודות שעושה הכ"ג בקה"ק הרי א"א שאחר יכנס ויוציאו בברכה שהרי נאמר וכל אדם לא יהיה באהל מועד.

ה. וה"י אפשר לדחות עוד שבזמן הברכה מוציא הפלפלין מפיו ומברך וחוזר ומכניסם, ויש לדון אם חשיב הפסק, ע' רש"י עירובין דף נ' ע"א והשתא דקראן בבת אחת ולא ידע הי עשירי גמור והי אחד עשר שנקרא עשירי בעו תרוייהו תנופת חזה ושוק וסמיכה ולבי ואומר דאני מברך על התנופה ועל הסמיכה דלא ליהו ברכה לבטלה, ומשמע בד' רש"י שא"י שיברך ברכה אחת ויעשה תנופה בזהויהו משום הפסק, אך יש לדחות דכאן הוא לצורך העבודה ולא חשיב הפסק.

ובשו"ע סי' ש"ג סט"ו כ' יוצאת כ' ובפלפל ובגרגיר מלח ובכל בושם שתתן לתוך פיה ובבלד שלא תתנם לכתחלה בשבת ואם נפל לא תחזיר, ובמ"ב שם ס"ק מ"ט כ' שלא תתנם דבכל רפואה גורו משום שחיקת סממנים א"י משום דמחזי כאלו מערמת להוציא, ולפי' א' נמצא שאסור ליתן פלפל לכתחילה לתוך פיו בשבת משום רפואה וא"כ ה"ה ביו"כ אלא צריך ליתנו קודם יו"כ, והנה בשו"ע כ' שאם נפל לא יחזיר וא"כ לכא' אסור להוציא בשבת הברכה ולהחזיר אחר הברכה, אך באמת אינו כן שבמ"ב שם ס"ק נ' כ' ואם נפל לא תחזיר הטעם משום דמחזי כאלו מערמת להוציא וכנ"ל וי"א דעיקר הטעם הוא רק משום דזה דומה כנתינתו לכתחלה ויש לגזור גם בזה משום שחיקת סממנים, ולפי טעם זה לא אסור להחזיר כי אם בנפלה על גבי קרקע ולא בנפלה ע"י כלי כמבואר לקמן בע"י שכיח סכ"ה לגבי טהיט שנפלה ע"י כו', ולפ"ז כשמוציא ומחזיר אין כאן משום גזירת שחיקת סממנים.

אך באמת שא"צ לזה שהרי תנן בעירובין ק"ג ב' כהן שלקה באצבעו כורך עליה גמי במקדש אבל לא במדינה, ומבואר שם שבמדינה אסור משום שרפואה בשבת שבות היא אבל במקדש מותר שאין שבות במקדש לצורך עבודה.

ו. ויש לדון עוד דהנה בגליון מהרש"א יו"ד סי' י"ט כ' שאם בירך על אכילת מצה מבעוד יום שצריך לבילה לחזור ולברך שנית, וכן בבכורי יעקב סי' תרל"ט ס"ק כ"ב כ' שא"י לברך על הסוכה מבעוד יום, וע' בשו"ע סי' של"ט ס"ד כ' שאין פודין הבן בשבת, וכ' במג"א ס"ק ח' "ואין לומר יתן מעות לכהן בע"י"ש מ"מ אך יעשה עם הברכות והסעודה יעשה בע"י עדיין לא חלה עליו המצוה ואין יאמר וצונו ובשבת נמי לא דהשתא לאו מידי קעביד לכן ימתין עד יום א' (ת"ה)", ומבואר שבידך קודם שהגיע הזמן לא מהני ברכתו, וא"כ אם איתא שכשמוציא הפלפלין מפיו חשיב בע"י הרי שאין מצווה לעבוד, ולא תועיל הברכה שמברך אז.

וה"י אפ"ל דכיון שהוא בידו לעשות שלא יהיה בע"י ע"י שכינס את הפלפלין בפיו מהני הברכה, ויש שהוכיחו כן ממג"א סי' תנ"ז א' שכי' המנהג להפריש מכל עיסה ועיסה לבדה (ד"מ) ומ"מ יד בברכה א' לכלן לא הפסיק בתינים שיחיה שאינה הלישה", ומשמע שמברך על הפרשת חלה ומהני גם לעיסות שילוש אח"כ אם לא שח ביניהם, וביותר מפורש כן בשו"ע הגר"י שם שכי' אבל אם השיח בדברים שיש בהן צורך להפרשת חלה שיפריש מן העיסות שילוש עוד כגון ששח מעניני לישת עיסות שילוש עוד אין שיחה זו מפסקת", ומבואר שברכה שמברך עתה מהני גם לעיסות שילוש אח"כ, והרי לא נתחייב בברכה על העיסות שלא לש, אלא י"ל דכיון שבידו להתחייב מהני,

והנה במג"א סי' ר"ו ס"ק ח' "בירך על המים כו' ואם אמרו לו שהתקופה נופלת ימתין מעט עד שעברה התקופה ואח"כ ישתה ולא יברך", והיינו דאף שבעת הברכה לא היה יכול עדיין לשלות מהני הברכה על מה ששתה אח"כ, ובמ"מ שם כ' "משמע מן שביד על מאכל ובאותה שעה אסור לו הדמיון בעבודתו כשרה ולמה צריך מנחת חינוך, ועי"פ לפ"ז הרי שא"י ולא דמי לסעוף א"י דשמו יאמר אונס שאח"כ כה"י אין מחוסר זמן", והיינו שבסעוף ה' כ' שאין מברכין לא על אוכל ולא על משקה עד שיביאו לפניו ועי"ז תי' דשם אפשר שלא יביאו משא"כ כאן ודאי שיהא מותר אחר זמן.

והנה לכא' ד' המג"א והפ"מ אינם כגליון מהרש"א ובכורי יעקב הנ"ל שאם מברך על מצוה קודם שהגיע זמנה לא מהני.

ויש לחלק שבברכת הנחנין מהני גם כשמברך בעת שאין יכול לאכול, אבל לענין ברכת המצוות כל שאינו חייב אין יכול לברך וצונו, ע' בזה בשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' קס"ו. אך לפי חילוק זה לא יאמר שיש לומר שאם בידו להתחייב במצוה דמהני הברכה, דמ"מ כיון שלא נתחייב ל"ש לומר וצונו. ואפשר שלפ"ז י"ל שד' המג"א גבי הפרשת חלה חס דוקא כשמברך על עיסה אחת שכבר נתחייב בה ושפיר שייך בה לשון וצונו.

ואכתי' י"ל שכן בע"מ מה שאינו מצווה בעבודה משום שאין ראוי לעבודה, אבל אם יכול לתקן עצמו שיהא ראוי לעבודה מצווה בעבודה, ועי"כ שייכא ברכה גם כשהוא במצב של בע"מ משום שמצווה לעשות שלא יאמר בע"מ ויעבוד עבודה, וכן משמע לכא' בעירובין ק"ג גבי כהן שלקה בידו דמכשירי מצוה דוחין את השבת מותר לחתוך לעצמו את היבית, וכן משום שכמה יאמר אפשר לשינוי משנינו ע"י חבירו חותכו בשינוי, ומשמע דמשום מכשירי מצוה דוחין את השבת הרי שהוא עצמו מצווה ביד, ואף שעתה הוא בע"מ, אלא דכיון שיכול להעביר את המום ע"כ חשיב שיש בו מצוה.

ז. ובמאירי מו"ק ט"ו כ' שכן שצטער כשיטרה מצרעתו צריך להביא מנחת חביתין כמו כהן שמתחיל לעבוד כיון שעד אז לא היה ראוי לעבודה, ובס' הר אפרים הוריות סי' כ"א הבין את ד' המאירי דכיון שצרתה הוי מום כדאי' בבכורות מ"ה א"כ ירד מקדושתו לענין עבודה ועי"כ צריך להביא מנחת חינוך מחדש, אלא שהק' עי"ז שכו"ז אפ"ל במום גמור שמחלל עבודה, אבל צרת אינו מום גמור אלא רק משום שבהויה שיהוה בדרעו של אהרן ואינו מחלל עבודה, א"כ לא ירד מקדושתו שחייב עבודתו כשרה ולמה צריך מנחת חינוך, ועי"פ לפ"ז הרי שא"י להוציא את הפלפלין שאם יוציא הרי הוא שוב בע"מ וצריך מנחת חינוך מחדש, אלא שבתו' הרא"ש שם מבואר שאין זה בכל מום אלא רק צרעת ומשום שמצורע הוקש למת וכשתנפלא הרי"ז כאילו נולד מחדש ורק בזה צריך מנחת חינוך, א"כ שוב אפ"ל שיכול להוציא הפלפלין מפיו. ומוכח מחתיכת יבלת בשבת לצורך עבודה, ואם צריך להביא מנחת חינוך הרי לא יוכל לעשות זאת בשבת, ומוכח שבנתרפא ממום א"צ להביא מנחת חינוך.

והנה אפשר עוד שגם כשמוציא לזמן קצר עדיין אין לו ריח רע, וא"כ אין נעשה בע"מ ע"י שמוציא בעת הברכה.

ח. והנה יש לדון עוד שהרי מבואר בראשונים שאכילה ושת"י חשיב הפסק ע' בבע"מ פסחים (כד מדפי הרי"ף) שאף שבין כוס ראשון לכוס שני מותר לשנות אבל משהתחיל הגדה אסור לשנות ע"י, וע' שו"ע סי' תע"ג א' ובביאור הגר"א שם, וא"כ יש לדון לאסור משום הפסק, אבל י"ל שזה רק בשתיה כזו שאין יכול באותו זמן להתפלל, אבל למצוץ סוכריה שאין צריך עי"כ להפסיק מתפילתו י"ל דלא חשיב הפסק.

וכ' הגר"ח קניבסקי עי"ז 'אולי שהוא צורך התפלה'.

והנה לכא' היה מקום לדון שיש כאן משום רפואה בשבת ואף שסוכריה זו היא גם מאכל בריאים, אבל כשמניח בפיו בעת התפילה והרי בעלמא אסור להניח בפיו בעת הברכה, אלא שעושה זאת משום צורך הברכה, א"כ מינכר שעושה זאת לרפואה, אך באמת בשו"ע סי' שכי"ח סעיף ל"ח כ' "מותר לאכול שרפים מתוקים ולגמוע ביצה חיה כדי להנעים הקול".